

HANCİÇ, Mehmet

tib Çelebi'nin *Keşfü'z-zunûn* adlı eserine yönelik tenkitli bir çalışma olarak tasarlanmış, ancak her iki bölümden birer cilt telif edebilmiştir. Birinci bölümün ilk cildi uzun bir mukaddime ile birkaç bab ve fasıldan ibarettir. İkinci bölümün I. cildi olarak yazılan ve "el-Mücellledü'l-ewvel min Tezyîli Keşfi'z-zunûn" adını taşıyan kısımda 41 10 kitap adı kaydedilmiştir. Bu cildin sonunda telifinin 1931 yılında Saraybosna'da tamamlandığına işaret edilmiştir (eserin yazma nüshası için bk. Dobrača, *Katalog*, I, 9). 9. *Risâletü'l-haqqi's-şahîh fi işbâti nüzûli seyyidîne'l-Mesîh*. Boşnakça tercümesi de mevcut olan bu risâle, R. Y. Ebied ve M. J. L. Young tarafından İngilizce tercümesiyle birlikte neşredilmiştir (bk. bibl.).

Kahire'deki öğrencilik yıllarında Ahmed b. Hüseyin el-Beyhaki'nin *Kitâb fi hayâtü'l-enbiyâ fi kubbûrihim* adlı risâlesiyle (*Risâletü hayâti'l-enbiyâ*) adıyla, Kahire 1349) İbn Teymiyye'nin *el-Kelîmetü't-tayyib min ezkârî'n-nebî* (Kahire 1349) adlı eserini bazı notlarla birlikte yayımlayan Hancîç, Hasan Kâfi Akhisârî'nin *Ravzâtü'l-cennât fi uşûli'l-i'tikâdât ve Nizâmü'l-ulemâ ilâ hâtemi'l-enbiyâ*, İbn Sînâ'nın *Risâle fi'l-havf mine'l-mevt*, Ali Dede Bosnevî'nin *Muhâdarâtü'l-evâ'il* ile diğer bazı eserleri Boşnakça'ya tercüme etmiştir. *Hırvat Ansiklopedisi*'ndeki (*Hrvatska Enciklopedija*, I-V) Boşnak kültürüne ait maddelerle, el-Hidaje derneğinin teşvikıyla yayımlanan *Sarajevska Rezolucija* (Sarajevo 1941) ve *Poruka Glavnog Odbora el-Hidaje Muslimanima Bosne i Hercegovine* (Sarajevo 1942) gibi eserler onun tarafından hazırlanmıştır. Hancîç'in henüz yayımlanmamış eserleri Gazi Hüseyin Bey Kütüphanesi'ndedir (Osman Laviç, *Anali GHB*, sy. 13-14 [1987], s. 37-52).

el-Hidaje, Udruženje Uleme BiH-Glavni Odbor ve Rijaset Islamske Zajednice u RBiH kurumları tarafından 18 Aralık 1994'te Saraybosna'da Hancîç adına bir sempozyum düzenlenmiş, bu sempozyum dolayısıyla müellifin en önemli makaleleri *Islamska Misao H. Mehmeda Handžića-Izbor Radova* adıyla yayımlanmıştır (Sarajevo 1994). Aynı yıl Hırvatistan'ın başşehri Zagreb'de İslâm Kültür Merkezi'nde Safvet Beg Bašagić, Mehmed Handžić ve Edhem Mulabdić adına düzenlenen sempozyuma sunulan bildiriler, *Islam i Kultura Bošnjaka u Djelima Safvet-bega Bašagića, Mehmeda*

Handžića i Edhema Mulabdića (Zbornik Radova Četvrtog Simpozija) adıyla basılmıştır (Zagreb 1994).

BİBLİYOGRAFYA:

Hamdija Kreševljaković, "Hadži Mehmed ef. Handžić", *Narodna Uzdanica-Kalendar za 1945. Godinu*, Sarajevo 1944, s. 24-31; Zeki Mücâhid, *el-A'lâmü's-şarkıyye*, Kahire 1369/1950, II, 174; Zirikli, *el-A'lâm*, VII, 306; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XI, 280; Kasim Dobrača, *Katalog Arapskih, Turških i Perzijskih Rukopisa*, Sarajevo 1963, I, s. VI, VIII, 9-10, 221, 339-343, 346, 384, 510; a.m.f., "Handžić kao Vjerski Učenjak", *el-Hidaje*, VIII/2-3, Sarajevo 1944-45, s. 53-58; a.m.f., "Rad Handžića u El-Hidaji i Njegov Društveni Rad Uopće", a.e., VIII/2-3 (1944-45), s. 82-88; Mahmud Tralji, "Hadži Mehmed Efendija Handžić-Život i Rad", *Bakije-Kalendar za 1970. Godinu*, Sarajevo 1970, s. 88-93; a.m.f., *Istaknuti Bošnjaci*, Zagreb 1994, s. 45-54; a.m.f., "Hadži Mehmed Efendija Handžić-Život i Rad", *Islam i Kultura Bošnjaka u Djelima Safvet-bega Bašagića, Mehmeda Handžića i Edhema Mulabdića (Zbornik Radova Četvrtog Simpozija)*, Zagreb 1994, s. 135-143; a.m.f., "Bibliografija Radova Hadži Mehmed ef. Handžića", *el-Hidaje*, IV/4-5, Sarajevo 1940-41, s. 118-128; IV/6 (1940-41), s. 159-164; VIII/2-3 (1944-45), s. 111-115; a.m.f., "el-Dževherü'l-Esna... Mehmeda Handžića i Njegov Doprinis Proučavanju Književnosti Naših Muslimana na Orijentalnim Jezicima", *Vjesnik Društva Bibliotekara Hrvatske*, XIV/1-2, Zagreb 1968, s. 178-182; Fehim Namečak, *Pregled Književnog Stvaranja Bosansko-Hercegovackih Muslimana na Turskom Jeziku*, Sarajevo 1989, s. 13, 58-60, 63, 67, 69, 70, 72, 74, 75; H. Laoust, *Raskoli u Islamu*, Zagreb 1989, s. 332; *Islamska Misao H. Mehmeda Handžića-Izbor Radova*, Sarajevo 1994; Dževad Hodžić, "Handžić Kao Konzervativni Reformist", *Islam i Kultura Bošnjaka u Djelima Safvet-bega Bašagića, Mehmeda Handžića i Edhema Mulabdića (Zbornik Radova Četvrtog Simpozija)*, Zagreb 1994, s. 145-151; Šefik Kurdi, "Hadis u Djelima Mehmed ef. Handžića", a.e., s. 167-176; Ševko Omerbašić, "Mehmed Handžić-Povjesničar Islama kod Bošnjaka i na Balkanu", a.e., s. 153-165; Mustafa Busuladžić, "Lo Scrittore Hadži Mehmed Handžić di Sarajevo", *OM*, XXII (1942), s. 4; *Osvit*, sy. 127, Sarajevo 6.08.1944; Fejzulah Hadzibajrić, "Gajenje Islamske Obrazovanosti kod Nas i Hadži Mehmed ef. Handžić", *el-Hidaje*, VIII/2-3, Sarajevo 1944-45, s. 88-92; Mehmed Mujezinovi, "Posljednji književni radovi hadži Mehmed ef. Handžića", a.e., VIII/2-3 (1944-45) s. 95-99; R. Y. Ebied - M. J. L. Young, "An Exposition of the Islamic Doctrine of Christ's Second Coming, as Presented by a Bosnian Muslim Scholar", *Orientalia Lovaniensia Periodica*, V, Leuven 1974, s. 127-137; a.m.f.ler. "Handžić", *EP Suppl.* (İng.), s. 354; Osman Lavi, "Rukopisi Hadži Mehmed ef. Handžića u Gazi Hüseyin-begovoj Biblioteci", *Anali GHB*, sy. 13-14 (1987), s. 37-52; Fazileta Hafizovi, "Islamska Misao H. Mehmeda Handžića-Izbor Radova", *POF*, sy. 42-43 (1995), s. 232-233.

BEKİR SADAK - MUHAMMED ARUÇI

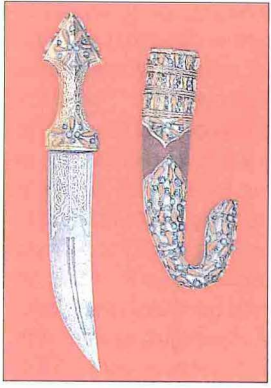
HANÇER

(خنجر)

Arapça asıllı bir kelime olan hancer (hincer, hincir, çoğulu hanâcîr), ortalama 30-35 cm. uzunluğunda eğri, sivri uçlu, çift veya tek ağızlı bir bıçak türü olup eğriliğinden dolayı düz ve çift ağızlı kamaadan ayrılır; namlu uzunluğu 45 santimetreyi geçenler kısa kılıç sayılır. Namlusu kın denilen bir mahfaza içinde ve kabzası kolaylıkla ele gelebilecek şekilde bel kuşağına sokularak veya kemere yahut boyuna asılarak taşınır. Savaş alanında çok teke tek çarpışmalarda kullanılır ve fırlatıldığında bir uzak dövüş silâhı görevi yapar. Eğri olmasının sebebi, ilk vuruş anında eğri kılıcın daha iyi kesmesi gibi bunun da daha iyi ve daha kolay saplanmasıdır. Kavsî içe gelecek şekilde tutularak hasmın göğüs kısmı hedef alınıp genellikle yukarıdan aşağı doğru vurulur.

Hançerin tarihçesi kama kadar eskiye gitmez; çünkü ondan geliştirilmiş bir silâh çeşididir. En eski örnekleri sayılabilecek tunçtan yapılmış eğri namlulu kesici silâhlara, milâttan önce II. binyıldan itibaren Mezopotamya'nın Sâmî uygarlıklarında rastlanır. Bu durumdan Sâmî kökenli olduğu anlaşılan hançer özellikle Araplar tarafından geliştirilmiş ve daha çok soylularca gösterişli kıyafetlerinin vazgeçilmez bir aksesuarı olarak benimsenmiştir. Yanda taşınmasından dolayı Araplar'ın cenbiyye de dedikleri hançer zamanla İslâmiyet'in girdiği bütün ülkelere yayılmış ve sarıkle birlikte âdeta müslümanların alâmet-i fârikası haline gelmiştir.

Bölgelere göre bazı değişiklikler gösteren Arap hançerinin en tipik örneği Arabistan'da, özellikle Yemen'de görülür. Bu namlusu kısa, enli, fazla kavisli ve derin kan oluklu bir modeldir; bazılarının kavsî ortada belli bir açı yapar. Kısa namluya göre iki misline varacak kadar uzun tutulan kının kavsî ise çok daha fazladır ve birçok örnekte kının ucu kabza başına yaklaşarak hançere orak gibi bir görünüm verir. Bugün geleneklerine en sadık Arap ülkesi olarak tanınan Yemen'de hançer taşımak yasak değildir ve özellikle kabzaları gergedan boynuzundan yapıp ortalama 15.000 Amerikan dolarına satılan hançerler zengin gençlerin en büyük tutkusunu oluşturur. Gergedan boynuzu kabzaların sade bırakılmasına karşılık kılıdışı, akik ve abanoz gibi diğer

XVIII. yüzyıla ait
bir hançer
(Askerî
Müze –
Harbiye /
İstanbul)

kiymetli maddelerden yapılmış olanlar genellikle altın ve gümüş telkârî bezemelerle süslenir. Arap hançerleri arasında yaygın bir üne sahip bulunan Fas hançerinin namlusu kabzadan itibaren ortaya kadar düz ve tek ağızlı, ortadan ucuna kadar ise eğri ve çift ağızlıdır; kan oluşu nâdiren görülür. Arap hançerlerinin en meşhuru ise özellikle Osmanlılar döneminde bütün dünyanın tanıdığı Şam hançeridir (hançer-i Dimaşki). Ünlü Şam çeliğinden yapılan ve kabzası fildişi, boynuz, sert ağaç vb. üzerine şamkârî metal işçiliğiyle süslenen bu hançer tipi 30-35 cm. boyunda, fazla enli olmayan hafif kavisli bir namluya sahiptir ve bu haliyle küçük bir süvari kılıcına benzer; çift veya tek ağızlı, kan oluklu veya oluksuz olabilir. Şam hançeri yeniçeriler tarafından çok tutulmuş ve İstanbul'da da benzerleri yapılmıştır. Ayrıca Şam hançeri Batı resim sanatına ve edebiyatına girmiş, tablolarındaki müslümanlar bellerinde bu hançerle resmedilirken mesele Tolstoy'un ünlü romanı *Kreutzer Sonata*'ta kadın kahraman kocası tarafından bu hançerle öldürülmüştür. Arap hançerlerinin bütün tiplerinde, kın üzerine geçirilen bileziklere takılmış taşıma halkaları bulunur; çünkü sıcak ülkelerde yaşayan Araplar bellerine genellikle kuşak sarmamaktadırlar.

İran hançerlerinde namlu Fas hançerinde olduğu gibi ortaya kadar düz gelip sonra derin bir kavisle kıvrılır; en karakteristik özelliği kavsinin dik açığa yaklaşacak derecede abartılı olmasıdır. Namlunun düz kısmı tek, kavisli kısmı çift ağızlıdır ve üzerinde geniş bir kan oluşu bulunur. Bazılarının ucu ve kan oluşu parlak çelikten, kesici yan tarafları ise mat çelikten yapılmıştır. Kabzalar genellikle fildişi veya kemikten olup oyma tekniğiyle süslenmiştir; altın veya gümüşle kaplanıp taş kakmalarla zenginleştirilmiş yahut minelenmiş örnekler de bu-

lunmaktadır. Ahşap kınlar genellikle desenli deri ya da ipek ve kadife türü kumaşlarla kaplanmış, kabzanın yapıldığı maddeye uygun olarak yer yer altın veya gümüş levhalarla takviye edilmiştir.

İslâmiyet'in Orta Asya'ya girişinden sonra burada görülen hançerlerin en ünlüsü tek ağızlı, hafif kavisli ve kan oluklu Türkmen hançeridir. Genellikle namlular üzerinde bitkisel motifli altın kakmalar (zernişan) bulunur. Kabzalar kemik veya fildişi, kınlar ise ahşap üzerine deri, kadife yahut gümüş kaplamadır; gümüş levhalar telkârî süslemelerle veya değerli taşlarla zenginleştirilmiştir. Buhara bölgesi hançerlerinin kabzaları daha çok abanoz ya da gül ağacından yapılmış ve akik, mercan, lapislazuli, yeşim gibi değerli taşlarla murassa' hale getirilmiştir. Kabza ve kın üzerinde bulunan gümüş levhalar ise Kafkasya etkisinde kalarak bazan sevâd, bazan da mine teknikleriyle süslenmiştir.

Anadolu ve Balkanlar'daki Türk devri hançerlerinde namlular uzunca ve az kavislidir. Genellikle kemer bağlantıları bulunmayan bu hançerler bele sarılı kuşaklar arasında sol tarafa sokularak taşınmıştır. Ancak bir kısmının kınları üzerinde Arap hançerlerinde olduğu gibi bir bilezik ve buna bağlı bir taşıma halkasının bulunduğu görülür. Osmanlı dönemine ait hançerlerin kabzaları genellikle kemik veya abanoz, gül ağacı ve pelesenk gibi kıymetli ahşaptan yapılmış olup üzerleri oymalarla yahut telkârî ve levha halinde gümüş bezemelerle, değerli taş kakmalarla süslenmiştir. Bir veya birden fazla kan oluşu olan namluların birçoğu menevişli çeliktendir ve bunların üzerinde çok defa sahibinin veya yapan ustanın adı (silâhların bu kısmına "namlu" [namlı, isimli] denilmesinin sebebi de üzerindeki bu adlardır), çeşitli imalâthane mühürleri, Kur'ân-ı Kerim'den âyetler, bazan da Ashâb-ı Kehf'in isimleri, mühr-i Süleyman, çark-ı felek, çeşitli saadet düğümleri gibi sembolik yazılarla desenler ve stilize edilmiş bitki motifleri bulunur. Kınlar daima ahşap üzerine kadife veya deri kaplanmış, kenarları ile ağız ve uçları gümüş, bafon veya pirinç levhalarla takviye edilmiş ve bu kısımlar çeşitli tekniklerle süslenmiştir.

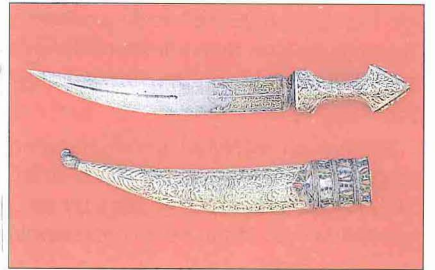
Ateşli silâhların yaygınlaşmasından sonra hançerin kullanımı tören silâhi şeklinde devam etmiştir. Evliya Çelebi, askerî merasimleri anlatırken gümüş kemerlere takılı murassa' hançerlerden bahsetmektedir. XVIII. yüzyılda yaşayan

Kont Marsigli ise hançerin, yeniçeriler ve onlara özenen delikanlılar tarafından kuşaklarının sol tarafında aksesuar gibi taşındığını belirtir. Osmanlı hançerlerinin en güzel örneklerini Topkapı Sarayı'nda ve Askerî Müze'de bulmak mümkündür. Bunlar arasında, özellikle dünyada "Topkapı hançeri" diye tanınan ve III. Ahmed devrine (1703-1730) ait olan kabzası iri zümrütlü ve kabza başı gömme saatli hançer, titiz kuyumculuk işçiliği ve kaliteli malzemesiyle bir sanat şaheseridir.

Gelişimini tamamlamış, oymalarla süslü kemik ve fildişi kabzalı, namlusu çakmak taşından yapılmış ilk örneklerine Anadolu ve Mısır neolitik kültürlerinde rastlanan kama, düz ve çift ağızlı simetrik namlu şekliyle hançerden ayrılır. Türkçe'nin yalnız batı lehçelerinde bulunan kama ismi Ermenice "iri çivi, mih; oduncu kaması" anlamındaki kam kelimesinden gelir. Namlu uzunluğu 15-45 cm. arasında değişen kama, bütün dünya kültürlerinin en eski silâh türleri arasında yer alır. Ateşli silâhların icadından sonra kullanımı hançer gibi azalmamış, bir tipi kabzasında yapılan düzenlemeyle "süngü" veya "kasatura" adı altında tüfek ucuna da takılabilen bir asker silâhi olarak yaşamasını sürdürmüştür (süngülerin tek ağızlı olanları da vardır).

Türk-İslâm dünyasındaki en tanınmış kama türü "Kafkas (Çerkez) kaması" adıyla bilinen ve Çerkez, Çeçen, İnguş, Ermeni, Gürcü gibi Kafkas milletleri tarafından kullanılan ve en eski örneklerine Kuzey Kafkasya'daki milâttan önce III-II. binyıla ait Kuban-Maikop kurganlarında rastlanan kamadır. Namlusu ortalama 30 cm. boyunda ve 4-5 santimetreden başlayıp gittikçe sivriyen bir ikizkenar üçgen görünümünde olup geniş ve derin kan olukludur. Üzerinde genel-

XVIII-XIX. yüzyıla ait bir hançer
(Askerî Müze – Harbiye / İstanbul)

likle Osmanlı hançerlerinde görüldüğü gibi yapan ustanın veya sahibinin adına, bazı âyetlere ve bitkisel motiflere rastlanır. Fildişi, kemik veya boynuzdan yapılan kabzalar yuvarlak başlıdır ve tepede vuruş sırasında başparmağın oturması için bir oyukluk, yanlarda da elin kaymaması için çakılmış kabaralar bulunur. Kın ve kabzalarda sevâdlı gümüş süslemeler hâkimdir. Kın üzerindeki bileziklere takılan halkalar vasıtasıyla kemere asılır.

BİBLİYOGRAFYA :

B. Kerestedjian, *Dictionnaire étymologique de la langue turque*, Londres 1912, s. 264; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IV, 155; Marsigli, *Osmanlı İmparatorluğunun Askerî Vaziyeti*, s. 161; C. F. A. Schaeffer, *Stratigraphie comparée et chronologie de l'Asie occidentale*, London 1948, s. 526-527, lv. 300-301; J. W. Wevers, "Weapons (Dagger)", *IDB*, IV, 821-823; J. W. Charley, "Armour and Weapons", *NBD*, s. 83-84; C. G. Stone, *A Glossary of the Construction, Decoration and Use of Arms and Armour*, New York, ts., s. 198, 209, 310-314, 336; L. Bresneva, *The Decorative and Applied Arts of Turkmenia*, Leningrad 1976, tür. yer.; R. Elgood, *Islamic Arms and Armour*, London 1979, s. 23-24; D. Nicolle, *The Armies of the Islam 7th-11th Centuries*, London 1982, tür.yer.; J. Kalter, *The Arts and Crafts of Turkestan*, Stuttgart 1983, s. 88, 89; H. L. Peterson, "Dagger", *EBr*, VI, 984.

TÜLİN ÇORUHLU

HANDEŞ

Hindistan'ın batısında yer alan, 1373-1601 yılları arasında Fârûkiler hânedamının hüküm sürdüğü bölge (bk. FÂRUKİLER).

HANDJÉRI, Alexandre (1760-1854)

Türkiye'de Hançerî Bey adıyla tanınan Rum asıllı sözlük yazarı.

İstanbul'da doğdu. Handjéri lakabı, IV. Mehmed zamanında (1648-1687) sarayın özel hekimi olarak sultana yaptıkları hizmetlerden dolayı aileye hediye edilen bir hançerden gelmektedir. Romanya voyvodası seçilen Fenerli ailelerden olduğu için Handjéri'ye "prens" de denmektedir. Yaşadığı devirde Osmanlı kaynaklarında adı "Bükrüş beylerinden Hançerî Bey" şeklinde geçmektedir.

Sağlam bir öğrenim gören Handjéri başlıca Batı dilleri yanında Türkçe, Arapça ve Farsça da öğrendi. Oldukça zor şartlar altında bulunduğu resmî görevlerinin tarihlerini tesbit etmek güç olmakla be-

raber 1806'da önce altı ay kadar kalacağı Bâbîâlî baştercümanlığına (Ağustos 1806-Şubat 1807), 7 Mart-24 Temmuz 1807 tarihlerinde de III. Selim tarafından Rusya hâkimiyeti altındaki Boğdan voyvodalığına getirildiği anlaşılmaktadır. III. Selim'in hal'inden sonra tahta geçen IV. Mustafa zamanında (1807-1808) İstanbul'a geri dönmek zorunda kaldı. 1815-1816'da ve 1818'de Eflak voyvodalığı için teşebbüse geçtiyse de 1819'da yapılan yeni bir düzenleme ile Handjéri ailesi böyle bir haktan mahrum bırakıldı. Gerekece olarak da Yunan isyanını hazırlayan Philiké Hetairia adlı ihtilâl cemiyetiyle gizli ilişkiler kurup ve hareketin liderlerinden Alexandar Ypsilanti'ye yardım etmiş olmaları gösterildi. Handjéri, 1821'de Yunan isyanı patlak verince ailesiyle birlikte Odessa'ya kaçtı. Rusya'da Novorossiysk genel valisinin yanında Doğu dilleri tercümanlığı yaptıktan sonra Moskova'ya yerleşerek 12 Haziran 1854'te ölümüne kadar orada yaşadı.

Handjéri, Türkoloji alanında *Dictionnaire français-arabe-persan et turc, enrichi d'exemples en langue turque avec des variantes et de beaucoup de mots d'arts et de sciences* (I-III, Moscou 1840-1841) adlı sözlüğü ile tanınmıştır. Üzerinde otuz yıldan fazla bir süre çalıştığı eserinin malzemesini, Fransız elçisi General Guillemillot'un tavsiyesiyle 1806 yılında toplamaya başlamıştır. Müellifin, İstanbul'da müslüman Türkler arasında doğup büyümesinden dolayı her yere rahatça girip çıkabildiği ve bu sebeple Osmanlı içtimâî hayatıyla ilgili geniş bilgi edinme imkânı bulduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı şairi ve nâsiri İzzet Molla ile de yakınlık kuran, hatta bir tesadüf sonucu onu intihardan vazgeçiren Handjéri'nin İzzet Molla ile birlikte *Târîh-i Vâssâf*'ı okuduğu, ayrıca onu Hâlet Efendi'ye takdim ederek ikbal kapılarının açılmasını sağladığı kaydedilmektedir. Eserinde, esas aldığı Fransız Akademisi sözlüğünün 1798 baskısındaki kelimelerin Türkçeler'i yanında Arapça ve Farsça karşılıklarını da veren müellif en çok Âsım Efendi'nin *Kâmus Tercümesi*'nden faydalanmıştır. Fransız Türkologu Thomas-Xavier Bianchi, uzun süre Avrupa'da rakipsiz kabul edilen *Dictionnaire français-turc* adlı sözlüğünü (Paris 1843-1846), özellikle Handjéri'nin eserinden istifade etmek suretiyle son şekline kavuşturmuştur.

Alexandre Handjéri eserinin önsözünde, edebiyatçılara olduğu kadar tüccarlara da faydalı olmak amacıyla sanat ve

teknik terimleriyle sözlüğünü zenginleştirmeye çalıştığını ve kitabının daha önceki sözlüklerden farklı özellikler taşıdığını belirtmektedir. Eserin "Fransızca-Arapça-Farsça-Türkçe sözlük" adını taşımakla birlikte yalnız Türkçe'yi esas aldığı, Arapça ve Farsça'dan Türkçe'ye pek çok kelime girmiş olmasından dolayı esere böyle bir isim verdiğini söyleyen Handjéri, kendisinden önceki sözlük yazarları içinde daha çok Meninsky'e yakın bir anlayışı benimsediğini açıklar. XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşayan Osmanlı müelliflerinin kaynak olarak kullandığı eser daha sonra gelen sözlükçüler tarafından tenkit edilmiştir. Handjéri'yi eleştirenlerin başında gelen Şemseddin Sâmî, sözlüğü Fransızca kelimeler bakımından yetersiz bulduğu gibi bunların karşılıklarının da düzensiz bir şekilde verildiğini ileri sürmüştür.

İlk cildi neşredilmeden önce baskı örneği gözden geçirilmek üzere İstanbul'a gönderilen sözlüğün *Takvîm-i Vekâyi*'de tanıtımı yapılmıştır. Eser yayımlandığında Sultan Abdülmecid şahsı adına 200 nüsha ismarlamış, ayrıca Türk dili ve kültürüne yaptığı hizmetten dolayı Handjéri'ye hediye olarak mücevherle süslü bir kutu göndermiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-i Fransevî*, İstanbul 1323, s. v; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, IV, 724-725; Fevziye Abdullah Tansel, "Keçecizâde İzzet Molla", *Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953, s. 133; A. N. Kononov, *Ocerk İstorii. İzuceniya tureckogo yazyka*, Leningrad 1976, s. 51; a.mlf., *İstoriya izuceniya tyurkskix yazykov v Rossii. Dooktybr'skiy period*, Leningrad 1982, s. 228; a.mlf., *Biobliograficeskiy slovar' otecestvennix tyurkologov. Dooktyabr'skiy period*, Moskva 1989, s. 243-244; Hüsrev Hâtemî, "Fransızca-Türkçe İkinci ve Üçüncü Devre Sözlükler (Hançerî ve Şemseddin Samî Sözlükleri)", *TT*, III/13 (1985), s. 71-72; Johann Strauss, "The Millets and the Ottoman Language", *WI*, XXXV/2 (1995), s. 206-208.

HASAN EREN

HÂNDMÎR

(خواندمیر)

Gıyâsüddîn b. Hâce Hüâmîddîn Muhammed b. Hâce Celâlidîn Muhammed b. Hâce Burhânîddîn Muhammed-i Hüseyinî Şîrâzî (ö. 942/1535-36)

İrânlı tarihçi.

Doğum tarihi bilinmemekle birlikte *Ĥabîbû's-siyer*'i yazmaya başladığında kırk yedi kırk sekiz yaşlarında olduğu dikkate alınarak 879 (1474) veya 880 yı-